

שניהם, (י) תפליין (י) קודמים: יג. מנדה ומצרע אסורים להנחת תפליין:

לט מי הם הפשרים לכתב תפליין ולקנות מהם, וכו' י' סעיפים:

א. א' תפליין שכתבן עבד (ב) או אשה (ג) * או קטן באפלו הגיע (ד) לחנוכה (ה) גאו כותי:

א נטין מה. ב מרדכי
שם. ג נחמיה יוסף.

שערי תשובה

עין באר היטב. הם דברי הפקדן אברהם, ומה שכתב עין בית יוסף, רוצה לומר, דבבית יוסף מבאר שאף שכתב לשב דברי בעל העשור הפוסק דדוקא בתורה משום זכרון יציאת מצרים כו', דלא תקשי עליו ממה שכתב השור, מפל מקום סיים בה שאין דברי בעל העשור נראים, וכן בשלחן ערוך כן נראה שפוסקים לדברי רבנו יונה, עין שם. וכן נראה מהנודע שמי ריש שבת גבי מסיקין לקריאת שמע כו'. ועין בשו"ת בית אפרים חלק ארץ חיים, וכתב במחזיק ברכה בקשר אחרון בשם אור צדיקים שמה שכתב בשם הרמב"ם ומו"ר חיים ויטאל שכתב כל אדם לומר ארבע פרשיות תפליין בעתו עליו, והשמי פרשיות אומרים בקריאת שמע, וקדש וקדש הנה כי באף צריך לומר קדם ברוך שאמר, שהם קודמות לשמע וקדש אם שמע עד כאן דברי. ונראה שאם אי אפשר לאמרם קדם ברוך שאמר, יאמרם אחר עליו קדם שמיסר התפליין עד כאן לשונו. והעולם נהגו לומר קדש וקדש כי באף וקריאת שמע בתפליין של רבנו תם, שפניחים אחר התפלה, ויש מנהגים לומר גם בתפליין של רש"י קדש וקדש הנה כי באף קדם ברוך שאמר, והנהגו כן אם לא אמר קדם ברוך שאמר אין לסמוך על מה שיאמר אחר כך בתפליין של רבנו תם, אלא יקרא קדש וקדש הנה כי באף קדם שחנן של רש"י: * קודמים, עין באר היטב. ועין לעיל ריש סימן כה לענין תפליין וצדיות ומשם נלמד לבא:

• או קטן. עין באר היטב. וכתב בבביר שר בגטין דף מה ותפליין שכתבן חרש או שוטה פסולין אף על גב דבשלחן ערוך לא הוזכר אלא קטן לחור, ועין שם שכתב למרן קצית הפקדן אברהם על הבית יוסף מידה דעה סימן קנת. וכתב בגורע ביהודה מהר"א תנאן סימן א, תפליין שכתבן נצר בן שלש עשרה שנה יום אחד או יותר קצת, ולא בקדוה אם יש לו סימני גדלות ואינו לפניה, התפליין פשרים, וסמכין אחרונה כדן שהגיע לכלל שנים הביא סימנים, אבל לכתחלה לא. ויש לגער בסופרים שפניחים לנצרים

באר היטב

(י) קודמים. ואם אפשר בשאלה, מונה קודמת דאי אפשר בשאלה. קטן אברהם: (ב) או קטן. ובענין שיהא דוקא גדול ממש דהנה שכתבא שתי שערות אחר שהוא בן שלש עשרה שנה, אבל מספקא פסול לכתב עד שיהא בן שמונה עשרה שנה, קטן אברהם: (ג) או סתי. בן צריך לומר, דעובר כוכבים בלאו הכי פסול שאינו כותב לשמה, קטן אברהם:

שכתב בשם הרמב"ם ומו"ר חיים ויטאל שכתב כל אדם לומר ארבע פרשיות תפליין בעתו עליו, והשמי פרשיות אומרים בקריאת שמע, וקדש וקדש הנה כי באף צריך לומר קדם ברוך שאמר, שהם קודמות לשמע וקדש אם שמע עד כאן דברי. ונראה שאם אי אפשר לאמרם קדם ברוך שאמר, יאמרם אחר עליו קדם שמיסר התפליין עד כאן לשונו. והעולם נהגו לומר קדש וקדש כי באף וקריאת שמע בתפליין של רבנו תם, שפניחים אחר התפלה, ויש מנהגים לומר גם בתפליין של רש"י קדש וקדש הנה כי באף קדם ברוך שאמר, והנהגו כן אם לא אמר קדם ברוך שאמר אין לסמוך על מה שיאמר אחר כך בתפליין של רבנו תם, אלא יקרא קדש וקדש הנה כי באף קדם שחנן של רש"י: * קודמים, עין באר היטב. ועין לעיל ריש סימן כה לענין תפליין וצדיות ומשם נלמד לבא:

• או קטן. עין באר היטב. וכתב בבביר שר בגטין דף מה ותפליין שכתבן חרש או שוטה פסולין אף על גב דבשלחן ערוך לא הוזכר אלא קטן לחור, ועין שם שכתב למרן קצית הפקדן אברהם על הבית יוסף מידה דעה סימן קנת. וכתב בגורע ביהודה מהר"א תנאן סימן א, תפליין שכתבן נצר בן שלש עשרה שנה יום אחד או יותר קצת, ולא בקדוה אם יש לו סימני גדלות ואינו לפניה, התפליין פשרים, וסמכין אחרונה כדן שהגיע לכלל שנים הביא סימנים, אבל לכתחלה לא. ויש לגער בסופרים שפניחים לנצרים

משנה ברורה

הנראה שמונה הלכה בפני רבו שהגיע זמנו לחליץ. ועין לעיל סימן כה סעיף קטן נח מה שכתבנו שם בשם הפרי מגדים: יב (ד) תפליין קודמים. דהיא מצוה שבגופו, ועוד, דקדשת תפליין למעלה מקדשת מזוזה, ובדלעיל בסימן לב סעיף ת. מיהו לדין שאין מניחין רק בשעת קריאת שמע ותפלה, אם אפשר בשאלה מזהה קודמת דאי אפשר בשאלה וכן אברהם: יג (ד) מנדה ומצרע וכו'. עין בלחם חמדות ובשו"ת ביו"ד דעה סימן שלד סעיף ב ובשאר אחרונים הפוסקים להפך, וכתב הפרי מגדים דייחור בלי ברכה, אבל מבאר מהר"א משמע לכאורה דצריכין לברך גם בן:

א (א) תפליין. והוא הדין (ב) ספר תורה ומוזות: (ב) או אשה. והוא הדין (ג) טמטום ואנדרוניסוס, דהם בכלל ספק אשה: (ג) או קטן. ובין דלפנין מקרא, בענין שיהא דוקא גדול ממש, דהנה, שכתבא שתי שערות אחר שהוא בן שלש עשרה שנה, אבל אם ספק לנו אם הביא שתי שערות (א) פסול לכתב, אם לא שנתמלא וקנו, דהנה שיש רבוי שער בזקנו אף שהם קטנים מאוד וסמ"ע בחשן משפט סימן לה, או שעברו רב שנותיו, או שגדלו בו סימני סרס, ובדלקמן בסימן נה סעיף ה. ויש לגער (א) בסופרים שפניחים לנצרים לכתב תפליין ואין מנהגים אחרים הביאו סימני גדלות או לא. ועין לעיל בסימן לב סעיף קטן ק מה שכתבנו שם בשם הלבוש מענין זה, ועין בבאור הלכה: (ד) לחנוכה. באמת אפלו גדול לא, כל זמן שלא ידעין שכתבא שתי שערות, אף לענין גדול, אם אחר כך בדקוהו ומצאו שיש לו שתי שערות, תלינן שהיה לו גם בן בעת הכתיבה ונחשן משפט סימן לה, מה שאין בן בקטן דאינו מועיל אז שערות: (ה) או כותי. בן צריך לומר דעובר גלולים (א) בלאו הכי פסול, שאין כותב לשמה:

באור הלכה

תיב, בן איתא בבאור הגר"א, והעולם נהגין להקל בזה, ואפשר שטעמם שפוסקין על זה דסימן לו סעיף ב, ועין מה שכתבתי שם בבאור הלכה. ועין עוד בבאור הגר"א שמשמע מדבריו שאפלו לדעת השלחן ערוך דלא מחלק לענין תורתו אמנותו, לא מקלינן רק לענין שאין צריך לספק מלמודו כדי להניחם אלא אם הם כבר עליו שלכשן לקריאת שמע ותפלה או קדם שהתחיל ללמוד, או צריך שהיה עליו אף בעת חלמוד ולא יסלקם באמצע, דמאי דמאי דפסק מהנהיג בסעיף הקודם דהיכא דכלי טרח ויכול לגעות שמתקן דצריך לגעות שמתקן:

א * או קטן. ואם כתבן חרש או שוטה, הניח הפרי מגדים בפתיחה פצריך עיון, דאפשר דעדיפי מטעם ומהי אם אחרים עומדין על גבו ומרמזין לחרש שוטה שכתב לשמן. וסימני שוטה מבאר ביו"ד דעה בסימן א סעיף ה. ולענין קטן איתא נעשה גדול אם לא ידעין שכתב שתי שערות, כתבתי במשנה ברורה אם נתמלא וקנו, והוא מחשן משפט סימן לה, והשטמתי דברי הפקדן אברהם שכתב עד שמונה עשרה, שכל האחרונים חשיבו עליו ונלא וסמ"ע האלה ומה ונפית מאיר ונטל מרכבה וסמ"ע חשק ונכשר שר ונחשבה ר' עזרא אינו מחלק ארץ חיים סימן ח, ומפל מקום אין בדיקו לפסול אחר שחתה אדם וגם השלחן ערוך שולח מקלין לכתחלה. ונאיתו בפרי מגדים שנתן ליעב דברי הפקדן אברהם והביא מסימן נג סעיף ח מהנהיג דמשמונה עשרה ונלא קרוי נתמלא וקנו, וכונת הפרי מגדים דמבאר שם דמשמונה עשרה ונלא אף אם יש לו וקנו מעט, קרוי נתמלא וקנו, והכי נמי בנות הפקדן אברהם כיש לו וקנו מעט. ומפל מקום באמת צריך עיון גדול בזה, דאפשר דשם שאני, ודלא שם אחר שכתבא שתי שערות דהוא גדול מן התורה, ולא בענין חזקן רק מפני כבוד הצבור, מדע, דשם מהני גם בן אם הוא בן עשרים ואין לו וקנו כלל, מקרי גם בן על ידי זה נתמלא וקנו, במבאר שם בשלחן ערוך, וחפל מטעם זה דהוא רק מפני כבוד הצבור, מה שאין בן בענינו דלא ידעין אם הביא שתי שערות, וחזקן מהני לגשותו גדול על ידי זה, אפשר דבענין מלוי וקנו ממש. הא פשיטא לי דעל ידי סבי דיקני נפשי לו במקומות מקדשות שער מוקדן בודאי לא קרי נתמלא וקנו, ונראה מהר"א שתי שערות בסופו, ואומר ר"י דאין תשוב וכו', והוא הדין דסבי דיקני גם בן אינו בכלל מלוי וקנו, דאי לא הכי ישאר קשית התוספות על רפה בר אבוי לפי תרוץ הגמרא שם, וידוע דידן נתמלא וקנו דלא צריך שוב בדיקה נובע מאותו התוספות, במבאר בטור אכן העיר בסימן קסט בבית יוסף שם, דגם דבבית יוסף בחשן משפט סימן לה בראשו משמע דהטור חשן משפט סובר דאפלו לא נתמלא וקנו מהני, עם כל זה בהשלחן ערוך שלו העתיק דדוקא אם נתמלא וקנו, פי מפני לי לענין וקנו מעט מקבאר בסימן נג, דאפשר לפי מה שבארנו שם בשם מהרש"ל שהעתיק מהשוכות הגאונים, דהנה שיהיו נמצאים שערות גדולות משני צדי הפנים ומצד הסנטר, אפשר דזהו בכלל נתמלא וקנו בכל מקום אפלו לענין דאורייתא, או דלמא שם שאני והוא רק מפני כבוד הצבור, ומפל מקום אפשר שיש להקל בזה לפי מה שבאר הגר"א שם בחשן משפט דטעם הטור הוא לפי שעל פי רב רגיל לבא סימן התחתון קדם שפא סימן זה העליון, לכן תלינן דמסתמא כבר בא התחתון, אם בן לפי זה בודאי דברי הטור שכתב באבן העזר נתמלא וקנו, הוא לאו דוקא ובחשן משפט שכתב צמח וקנו, בדיוק כתבו, דגם זה רגיל לבא וכן הרפה אחר הכאת שתי שערות. ולפי זה אפשר לומר שגם סבי דיקנא מהני להשוותו גדול לכל דבר, דמסתמא כבר הביא שתי שערות, ושם ביכמות פ' ע"ב לענין בן נחמן שאני, שידענו שלא הביא רב נחמן שתי שערות, וצריך עיון. היצא מדברינו על כל פנים קדם שיש לו קצת וקנו בודאי אין להניחו לכתב תפליין כל זמן שלא ידעין שכתבא שתי שערות, אפלו אם הוא כבר בן שמונה עשרה שנה ויותר, וקמו שכתבתי במשנה ברורה, אף דיעבד אם כתבן נצר בר מצוה ואין לפניהם לבדוק, צריך עיון למעשה דהנודע ביהודה מהר"א תנאן בסימן א מבשרי וכן בפרי מגדים בסימן לט, ובסימן נה אות ז גם בן מוכח הכי, דמדמה שם לענין בדיקת הראה, וברא קומא לן דאם נאבדה כלי בדיקה פשר, ובתשובת ר' עזקבא איגר חלק ארץ חיים סימן ז פוסל, וכן בספר לשונות יעקב בסימן לב גם בן מתמיר, אף בכן שמונה עשרה שכתבן בדיעבד נראה דאין להחמיר אחר שיש מקלין אפלו לכתחלה וכו'.

שער הציין

א (ב) חסכתם האחרונים דלא מדישה ביו"ד דעה שרצה להקל: (ג) פרי מגדים: (ד) מן אברהם: (ה) שער תשובה בשם הנודע ביהודה: (ו) מן אברהם: